

Qurban Bayramov.
tənqidçi-ədəbiyyatşünas.
Səməd Vurğun mükafatı
laueratı...

"Mən hər zaman dediyim sözün məsuliyyətini dərk etmişəm, bu və ya digər kəlməni dilimə gətirmədən əvvəl onu dəfələrlə götür-qoy etmişəm..."

(Vahid Əziz)

"Göz yaşını gildir-gidir, Axtıdığın vaxt olacaq; Şair qaranquş kimidir - öldürən bədbəxt olacaq..."

(Vahid Əziz)

Çağdaş ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndələrindən olan Azərbaycanın Xalq şairi, ictimai dövlət xadimi, vətəndaş şair, görkəmli qələm sahibi Vahid Əziz milli düşüncə, milli təəssübkeşlik baxımından, fitri istədi, fəhmikarlığı ilə çox qələmdaşları sırasında fərqli, özünəməxsus, əlahiddə yer tutan sənət adamıdır. Deyim ki, "Küləyi görmək" fəhmi hər şairə nəsim olmur və təsadüfi deyildir ki, onun ilk şeirlər kitabı elə bu cür adlanır - "Mən küləyi görürəm" ("Gənclik" nəşriyyatı, 1969). Bu, əslində Allah vergisidir ki, bu qəbildən şairə şeirlər "vəh" təkin nazil olur... Və Vahid Əzizin bu ilk kitabında ilk şeiri 1968-ci ildə dərc olunan şairin Fikrət Sadıqın redaktəsi ilə cəmi 19 şeiri təqdim edilibdir... Bu misralar necə də yenidir, tərəvətlidir, səbəstdir, sərbəst şeiridir: "Yoruldu qaçmaqdan xəyalımın arxasınca. Körpə deyiləm ki, kəpənək qovam bahardan-bahara. Bəsindir ünvan oluğum imzasız məktublarına insanların.Uzaqlara qaça-çağam günlərimin adiliyindən lap uzaqlara." Bu orijinallıq Rəsul Rza kimi nəhəngin niyə də diqqətini cəlb etməsin?... "Mavi düşüncələrim", "Mənim romantikam", "Ana", "Qəriliblik", "Sərnişin fikirlər", nəhayət "Mən küləyi görürəm" və s. bu qəbildən şeirlər də belə...

Vahid Əzizin məqiq təxəyyülünün bəhrəsi olan və "Əllərimin kölgəsi" ("Gənclik" nəşriyyatı, 1985) adlanan kitabı haqqında dövrün azman şairlərindən olan Xalq şairi Nəbi Xəzri "Düşündürən sətirlər" adlandırdığı məqaləsində yazmışdı:

"Məncə, kitab nəhaq "Əllərimin kölgəsi" adlanmayıb. Çünki, kölgə özü Günəşin, işığın övlədidir. İşıqsızlıqda, Günəşsizlikdə kölgə yaranmaz. Burada əllərin kölgəsi arzuların, ümidlərin izi kimi qəbul olunmalıdır. ...Bu, sərrast müşahidənin orijinal və şairanə ifadəsidir. Bu, ancaq gözle görünən yox, ürəklə duyulan həyat sirri, təbiət sehidridir." (Bax: "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti, 25 oktyabr 1985.)

Füzulinin "Heyrət, ey bütü!" - deyimi və bu deyimdə gizlənən "həyat sirri" yada düşür və arzular, ümidlər işığının şüleyində yaranan belə əsərlər - şeirlər məxsusi olaraq milli sərvətə çevrilir... Və "milli sərvət" toxunulmazdır:

Mənim, əl vurma, bir misrama da, Qalsın nəğmələrim yazdığım kimi. Qələmim dolaşsın bəyaz varaqda, Özüm yer üzündə gəzdiyim kimi.

Şair başdan-başa yanar ürekdir, Qovrulub dönmüşəm külə, yanışam. Görməyə nə var ki, duymaq gərəkdir, Necə duymuşamsa, elə yazmışam.

Vahid Əzizin poetik yaradıcılığına ədəbi-nəzəri ekskurs...

Məqamıdır, onu da xatırladım ki, Vahid Əzizin təzə ayaq tutub yeriyən yaradıcılığı haqqında "Tanışlıq" (1968) məqalə-uğurlamasında ilk söz söyləyən, onun istedadının cövhərindəki mahiyyəti duyan, qiymətləndirən ustadlar ustadı, Xalq şairi Rəsul Rza olmuşdur: "Şeirlərini oxudum. Vərəqləri çevirdikcə, qarşımda istedadlı bir şairin surəti canlanırdı. ... Bunlar ki, şeiridir. Bu şeirlər qibtə oyadacaq qədər poetikdir. Burda ağıl, hiss, arzu, xəyal, qəlb döyüntüsü elə bir vəhdətdə ifadə olunmuşdur ki, oxuyursan, sevinirsen, sinən qürurla qabarır. Bu mənim yurduğun balasıdır." ". (Bax: Rəsul Rza. "Tanışlıq" - məqalə - uğurlama. "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzeti, 16 mart 1968-ci il.) Və öncəgömrün müdrikin sözü gerçək oldu, Vahid Əziz həm bir şəxsiyyət kimi, həm bir şair kimi "yurdun balası" oldu!!

Ədəbi tənqidə şairlərin qələmə aldıkları mövzulara görə belə bir təsnifat aparılır - məhəbbət şairi, təbiət şairi, lirik şair, lirik-epik şair, vətənpərvər şair, nəğməkar şair və s... Müşahidəmizə görə, Vahid Əzizin fitri istedadında, yaradıcılığında bütün bu cəhətlər - mövzu sifərləri qərribə bir tərzdə cəmləşmiş və hamısı da qədərincə, bədii-estetik dəyərinə, zəhmətinin bəhrəsi, əxlaqının ifadəsi təkin əksini tapıbdır... Əslində, Vahid Əziz dəyişməz, daim artan, inkişafda olan müəllim-sənətkar səviyyəsində, "yanar üreklili", ləyaqətli söz xridarıdır...

Qənaətimcə - Vahid Əziz öz dövrünün, zamanının, yaşadığı mühitin şairidir, gördüyünü, duyduğunu yazıb, məşşatəlik etməyib və on görə də dövrü, zamanı onun, o da dövrünü, zamanının poetik məhək daşına çevrilibdir... Bu məhək daşı Araz boyu hərəkət edir, Təbrizə boylanır, diləyi, arzusu Zəngəzura dirənib dastna dönür, Dəmir qapı Dərbənd qapılarının önündə eləcə daşa çevrilir:

Dağlarımın üzü gülmür, nə yandı, Torpağımın bir "Gülüstan" dərdi var. Köçüm getdi Zəngəzura dayandı, Yazan olsa, neçə dastan dərdi var.

Gah ox batır gözlerimə, gah niza, Baxa-baxa həsrətliyəm Təbrizə. Dərbəndimlə durmaq olmur göz-gözə, Dağlarımın çox "dağıstan" dərdi var.

(**"Dözmək olmur" (1997) kitabından**)

Hələ bura Qarabağ dərini ("Qarabağ", "Qaçqın şəhərciyinin qəbristanlığı", "Çadır uşağı", "Dərsə gecikən...", "İgid əgər", qəbildən şeirlərdə, poeziyamızın zəfərə ehtiramın etirafı olan "Param-parça" kitabı (2021), demək olar ki, bütövlükdə) əks etdirən poetik mətnlərin siqlətini əlavə etsək, xalqımızın nə dərdlər yükünün altından keçdiyinə poetik söz-də əks olunan tarixi mənzərəsini təsəvvürə gətirə bilərik...

Vahid Əzizin "Sabahın qatarında" adında bir şeiri var. "Aylı pəncərə" ("Gənclik" nəşriyyatı, 1974) kitabındadır. Mən bu şeiri oxuduqda, tam qənaətə gəldim ki, Vahid Əziz sabahların şairidir və o bu qatarın sənişini yox, lokomotividir:

Dünəndən bu günə, bu gündən sabaha, Sabahdan sabahların sonsuzluğuna qədər - zamanın qatırı. Getməyə ümidli bir sənişin kimi oyanıram gecənin, gündüzün dayanacaqlarında.

...Gedirəm: Mən sabahın qatarındayam.

Bu misralar dürüst bir qənaəti də, yadıma saldı: "Qərbi Azərbaycannın Dərələyəz mahalının Herher kəndində (23 noyabr 1945, Herher, Dərələyəz mahalı, Paşalı rayonu. Sonralar Əzizbəyov rayonu Əzizbəyov kəndi adlandırılıb. Altı yaşında Azərbaycanın Tərtər rayonunda məskunlaşılıb. Q.B.) dünyaya göz açmış Vahid Əzizin yaradıcılığı "yetmişinci" illər poeziyasının paytaxtı oldu! Vahid Əziz anlayır ki, bir şair kimi gələcək nəsillər qarşısında borcludur, çünki nə vaxtsa onun gözü ilə bizi görəcəklər." (Bax: Murad Baykal.Təmiz havaların

poeziyası... Yalın ayaqların torpaq duyğusu... "525-ci qəzet", - 2024.- 9 yanvar, № 2.- S.14;15.)

Bu misralar, elə buradakı şeirlər və Vahid Əziin bu ahlı çağında yazdığı şeirlər də eyni havada orijinaldır, yeni deyimlərlə, ənənəvi mövzulara yeni, üreyyatımlı yanaşmalarla zəngindir. Vahid Əziz oxucularla şablon, quru dilə danışmır, daima yenilik axtarışında və orijinallıq kəşfindədir... Nikbinlik, həyata bağlılıq, inam, ülvyyət onun lirik qəhrəmanının əsas xarakterik keyfiyyətidir:

Mən yağışam - buludlırdan tökülən, Dan yeriyəm - Günəş ilə sökülən, İsterəm ki, min boyayla çəkilən Düzlərə gül kimi səpələr məni.

(**"Aylı pəncərə" kitabından.**)

Burada dünyamızın ahəngi, harmoniyası, insanın təbittə, təbiətin insanda birgəliyi və vəhdətanıyyəti bədii mətnin nüvəsində hərəkətdədir, insanın ucalığı təbiətin ucalığında, təbiətin ucalığının (insan da təbiətin bir parçasıdır!) müqəddəsliyinin dərkindədir ki, şairi, onun lirik qəhrəmanını "arzular yolçusu" edir, Mikayıl Müşfiqin "Arzuya bax, sevgilim, söylə üreyyincəmi, tellərindən incəmi" misralarının ovqatına bürünür, "Ağac" şeirində olduğu kimi, adi ağac olmaq arzusu lirik qəhrəmanı qapsayır ki, munis körpəyə beşik olsun:

Dünyaya ağac kimi gəlmək də gözəlmiş - bəlkə bəxtim gətirdi, zərif-zərif yonuldum. Narahat bir körpəyə yellənən beşik oldum.

(**"Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində, 28 avqust 1981.)**

Diqqət edin, əslində "yonulmaq" əzabdır, işgəncədir, ağrıdır. Şair bu ağrı-acını necə də "zərif-zərif yonuldum" ifadəsi ilə yumuşaldır, bu ağrını zərifliklə qəbul edir, çünki, sonda müqəddəs, ülv, təmiz bir məqama qovuşacaq, ağac bir narahat körpəyə rahatlıq bəxş edən beşik olacaq!.. Bax, budur, möcüzə - cəsurluqdan, ağrıları

dan keçərək cəsurluğa, ucalığa, qorxmazlığa çevrilən poetik möcüzə...

Poetik mətnin forma, janr xüsusiyyətləinə gəlincə, Vahid Əziz yaradıcılığında bu cəhətdən zəngin, rəngarəng polifonizmin şahidi oluruq. Vahid Əziz poeziya nəhrində sərbəst üzməyi bacarır. Onun klassik Azərbaycan şeir formatlarından tutmuş, modern-sərbəst şeirin ən müxtəlif çallılarında - bütün vəzn, ifadə, forma əlvanlığına ustalıqla sahiblənməsin görürük...

Vahid Əzizin poetik yaradıcılığı müstəqillik dövrü ədəbiyyatımızda yeni nəfəs, yeni pafos, tamam yeni mahiyyət kəsb edir... Ömrü boyu müstəqilliyimizin təşənsində olan şairin yaradıcılığı yeni bir vüsətlə yeni mərhələyə qədəm basır. Onun "Dözmək olmur" şeirlər və poemalar kitabı ("Gənclik" nəşriyyatı, 1997) bu mənada səciyyəvidir. Burada Azərbaycanda keçid dövrünün kəşməkəşləri, Qarabağ münəqışesinin xalqımıza vurduğu zərbələr, qaçqınlıq, köçgünlük əzabları, mənəvi sıxıntılar, itirdiyimiz hər şey, hər şey şeirin traqik mövzusuna çevrilib, sarı sim tonunda misralanıb:

Heç kəs yaşamaz doyunca, Zirvə yox vətəndən uca. Atılırq qucaq-qucaq Odunda qalanmaq üçün.

(**"Dözmək olmur" 1997 kitabından.**)

Mühüm bir mətləbə də nəzər salaq. Mənim ədəbi qəhrəmanım Vahid Əzizlə yaşdaş, necə dəyərlər saqladaş... Niyə "ədəbi qəhrəman" deyirəm... Bunun da mənası var. Ədəbi tənqidə gətirdiyim "Poeporet" janrı özündə bunu ehtiva edir. Əvvəllər zaraft tərzində olsa da, bərlərində məqalələr, ədəbi oçerklər, sonra poeporetlər yazdığım yazıçı-şair dostlarıma deyirdim ki, Sizlər mənim ədəbi qəhrəmanlarımsınız! Siz bədii əsərlərinizdə təxəyyülün gücü ilə düşündüyünüz, arzuladığınız qəhrəmanların bədii obrazlarını yaradırsınız, onlara istəyinizcə ad qoyursunuz, mən isə əsərlərimdə Sizlərin gerçək ədəbi obrazınızı yaradırəm. Görünür, "hər zaraftada həqiqətin də payı var" - deyimi, bica deyil. Sonra bunu gerçək qənaətə çevirdim...

Dedim axı, Vahidlə yaşdaş, o mənə 5-6 ay böyükdür. Mətləb bundan ibarətdir ki, eyni dövrdə yaşamış, uşaqlığımız müharibədən sonrakı mərhələdə keçib. Eyni ağrıları, eyni sevincləri, eyni çətinlikləri, eyni asanlıqları keçirmişik, oxşar asanalardan keçmişik... İkimiz də Qarabağda, qonşu, diz-dizə, kürək-kürəyə bölgələrində yaşamış, eyni havanı udmuşuq... Eyni siyasi, sosial, ictimai, ideoloji hadisələrin şahidi və iştirakçısı olmuşuq. Və şükürlər olsun ki, müstəqilliyimizə qovuşduq, düşmən işğalından azad edilmiş Qarabağı gördük... Bütün bunları niyə söyləyirəm, niyə xatırlayıram?! Yəni, deməyim odur ki, Vahid Əzizin şəxsiyyəti, həyatı, yaradıcılığı, ovqatı mənə doğmadır, elə bil, o bir şair kimi, mən də, bir filoloq-alim kimi eyni həyatı yaşamış... Mənim ədəbi qəhrəmanım - hamınızın - cəmiyyətimizin şair kimi, ictimai-siyasi xadim kimi, kəsərli, heç nədən çəkinməz qələmi olan analitik publisist kimi tanıdığı, xalqın - əksəriyyətin sevimlisi olan Xalq şairi Vahid Əzizi, az qala, özüm kimi başa düşürəm, özüm kimi hiss edirəm və buna görə də onun haqqında yazdıqlarımda, dediklərimdə, düşündüklərimdə falş, yalan, sünilik ola bilməz... Onu bir kiprik qırpmında tam görürəm...

(ardı var)